דרך ערך: הצעות לפעילות לחודש שבט וט"ו בשבט

משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלושה דברים: הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה .)מסכת אבות, פרק א', משנה א('

לחוברת המלאה על המשנה
לשיר "משה קיבל תורה מסיני"

המסירה היא המשנה הראשונה בפרקי אבות והיא מלמדת על חשיבות מסירת התורה מדור לדור. לצד מסירת התורה אנו מוסרים גם ערכים והמלצות לחיים מוסריים וערכיים. במחשבה היהודית, במקרים רבים, משולה התורה למים. מזלו של חודש שבט הוא דלי, שבעזרתו שואבים מים ומעבירים אותם ממקום למקום.
מים ומסירה הם שני מושגים מיוחדים של החודש, ומזל החודש מקשר ביניהם. פעולת המסירה והבנת משמעויותיה הן המצע שעליו תתפתח יכולתם של הילדים להיות חלק משרשת הדורות ולפתח תחושה של אחריות לסביבה הקרובה שלהם בהתאם לגילם וליכולותיהם .

בעקבות המפגש עם המשנה על המסירה אפשר להציע לילדים לתעד את הפעילות המסירה בגן -למשל לצלם או להסריט מסירה של חפצים ממשיים או מסירה של רעיונות: ילדה המלמדת את ילדי הגן ריקוד, משחקי מסירה, הורים המספרים על המסירה במשפחתם וכו'. תמונות בליווי הסברים יכולות להוות תערוכה המספרת על הלמידה ועל הפעילות סביב ערך המסירה. אם הילדים הסריטו סרטונים, אפשר להעלות אותם על מחשב הגן לצפייה.

מסורת ומסירה בגן

גם בחיי הגן קיימות מסורות רבות, לדוגמה: בכל חודש אדר מתקיים בגנים מסוימים -"חודש נתינה", בהשראת מצוות החג פורים לתת מתנות לאביונים, ובו נאספים חפצים שיצאו משימוש ונמסרים לנזקקים. בגנים אחרים נוהגים להזמין

סבים וסבות לקבלת שבת מיוחדת. בסיום שנת הלימודים אפשר להזמין את הילדים שמסיימים את הגן להכין אלבום על הגן ועל המסורות שלו והוא יימסר לילדים החדשים שיגיעו לגן בשנת הלימודים הבאה.

מסורת חדשה בגן

אפשר לפתוח במסורת חדשה ולהיות הראשונים -בשרשרת המסירה. לדוגמה: להכין תערוכת "מוסרים מדור לדור במשפחה" בהקשר של ט"ו בשבט: אפשר לבקש מהילדים ומשפחותיהם מידע ותמונות על מנהג או מסורת מיוחדת הקשורה לחג הנהוגה

במשפחתם. אפשר להקליט את הילדים (או לבקש מהורים/סבים להקליט) וכמובן גם לרשום את דבריהם. ההורים יכולים להיות שותפים פעילים בהכנת התערוכה.

סיפורי מסירה

מהסיפורים הללו אנו יכולים ללמוד שדברים חשובים מאוד נשארים אתנו. אנו דואגים לשמור עליהם, לספר עליהם ולחיות אתם. יש בדברים הנמסרים והנשמרים מסרים חשובים מאוד, ולכן מוסרים אותם מדור לדור כבר אלפי שנים וזוכרים אותם. גם אנחנו לומדים את הסיפורים ואת הערכים, כדי שבעתיד נוכל , להעביר אותם לילדינו.

באתר "ספר האגדה לילדים" אפשר להקשיב לאגדות חז"ל המעובדות במיוחד לילדים ולקרוא אותן. לפניכם קישור לשתי אגדות ברוח החג. שתיהן מזמנות המחזה. חוני ועץ החרוב - חוני נרדם למשך שבעים שנה כדי ללמוד שכל אחד צריך לדאוג גם לדורות הבאים. הסיפור בעיבודו של אורי אורבך.

ברכת האילן - האגדה על ההלך במדבר שמצא אילן לשבת בצלו, בעיבוד מיוחד של שהם סמיט.

תערוכת "חפצים מספרים"

חפצים, תשמישי קדושה, מתכונים ו"פתגמי - חוכמה" הם מהדברים הנמסרים במשפחות מדור לדור. אפשר לבקש מהילדים להביא או לצלם אותם ולספר לילדי הגן על מה שהביאו ועל משמעותו במשפחה שלהם. אפשר להקליט את הילדים וכמובן גם לרשום את דבריהם. ההורים יכולים להיות שותפים פעילים בהכנת התערוכה.

יש על מה לדבר עם הילדים:

- משמעות המילה "למסור" ומשמעותן של מילים אחרות הנגזרות מאותו שורש
- סוגי הדברים שאפשר למסור
- מסירות מסוגים שונים בחיק המשפחה, בין חברי הגן ובקהילה
- חשיבות המסירה בעולמנו ובחיינו
- הרגשות שלנו כאשר אנו מקבלים או מוסרים דבר מה (מוחשי או מופשט)

עצים וצמחיה באומנות היהודית

עצים וצמחיה הם מוטיבים שכיחים באומנות היהודית הכוללת תשמישי קדושה שונים. בחודש שבט אפשר לחקור את הנושא לעומק וליצור בעקבות הלמידה. אפשר למצוא תמונות באינטרנט או לבקש ממשפחות הגן לשלוח חפצים שיש בבתיהם או אצל בני משפחה נוספים.

עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ

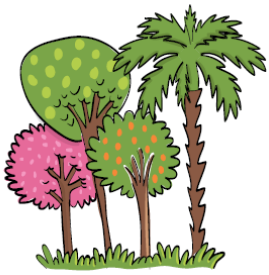

בסיפור הבריאה אנו לומדים שביום השלישי נבראו העצים -"עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ". בעקבות המפגש המחודש עם הפסוק בחודש שבט אפשר לחקור את מיני העצים השונים, את תכונותיהם, למי הם משמשים סביבת חיים ומהי החשיבות של מגוון המינים.

מגוון המינים בטבע הוא נושא שיכול להתחיל בחודש שבט ולהמשיך לאורך השנה או להתחיל ללמוד אותו כאשר לומדים את סיפור הבריאה ולהעצים את הלימוד לקראת ט"ו

בשבט. גם ילדים צעירים יכולים להתבונן, למיין, לשוחח על הדמיון והשוני בין העצים וללמוד על בעלי החיים שניזונים מהעצים ושהעצים משמשים להם סביבת חיים.

לקריאה נוספת בנושא הקיימות ומגוון המינים:

"קיימות כי הכל קשור" היא תכנית לילדי הגן ולכיתות א-ב שעוסקת בנושא הקיימות בחמישה תחומים: טבע עירוני, עצים, קיימות בחיי היום-יום, צרכנות נבונה והגינה. באתר "טבע עברי" תוכלו לקרוא מאמר מעניין על פרק שירה - מבט יהודי על המגוון הביולוגי, ובאתר קחו את הקיימות בידיים תמצאו מדריכים, מאמרים ושפע של רעיונות לאורח חיים מקיים.

שומרי האדמה

"בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, -ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם תקלקל אין מי שיתקן אחריך". (קהלת רבה ז, יג)

המדרש מזמין מחשבה משותפת על הדרכים בהן אפשר להיות "שומרי אדמה" בגן ובבית. אפשר לתעד את הפעילות המקיימת בגן.

גינה מזמינה

גינה מזמינה היא גינה שמוקמת כדי למשוך מגוון -מינים של בעלי חיים וצמחים מהטבע: ציפורים, פרפרים, בעלי חיים שחיים מתחת לאבנים, קיפודים, חרקים, בעלי חיים מימיים ועוד. בעלי החיים וצמחי הבר שמגיעים אליה , אף הם אורחים רצויים, ולכן בגינה זו לא מרססים.

זוהי למעשה הזדמנות נדירה להקנות לילדים יחס והתנהגויות מתאימות וראויות לבעלי החיים בסביבת חייהם. העיסוק בתחום זה מחייב גם את המבוגרים לבדוק מהו היחס המתאים ביותר לחיות, אילו תחושות ורגשות כדאי לתווך לילדים ומהם הדגשים המתאימים.

איך מתחילים?

מתחילים להסתכל, ללמוד, לנסות ולהתנסות עם הילדים.
מתחילים בדבר קטן, ובכל פעם מוסיפים עוד פעילות לפי הקצב המתאים לצוות ולילדים.
עובדים בקבוצות קטנות אפשר לצאת לסיורים קצרים בחצר הגן ולהתייחס למרחבים השונים. לא צריך לדעת ולהכיר את כל מיני הצמחים ובעלי החיים אפשר ללמוד עם הילדים. אפשר להדגים לילדים מה עושה אדם שרוצה לדעת, איך מחפשים מידע בספרים, אינטרנט, הורים, בעלי מקצוע ועוד. חשוב לתעד תהליכים וכמובן לדבר על כך עם הילדים.

תיעוד

לתווך את המרחב לילדים, לעשות בו פעילויות ולתעד באמצעות צילום, ציור וכד'. ללא תיווך רק חלק מהילדים ישימו לב ויתייחסו למה שקורה.

- תיעוד באמצעות צילום לצלם עם הילדים. כאשר -הם רואים את עצמם בתוך התצלום, זה הרבה יותר משמעותי מבחינתם. אפשר לעשות תערוכת צילומים ,למשל: כל ילד בוחר מהגינה פרח שהוא אוהב, והגננת מצלמת את הילד עם הפרח.
- תיקי חקר עם ציוד מגדיר צמחים/ ציפורים/ פרחים ,זכוכית מגדלת, קופסה לאיסוף, עיפרון, פנקס , משקפת, מצלמה וכד'. כל הציוד צריך להיות מרוכז בפינה קבועה בגן או על עגלה שאפשר להוציא לחצר.
- איור מדעי נוסף על הציור הרגשי כדאי לעודד גם איור מדעי: לצייר מתוך התבוננות, בעיפרון ובצבעי מים. האיור המדעי מפתח מיומנויות של התבוננות. אפשר לעשות בגן תערוכה של ציורי פרחי בר.
- קלסרי תיעוד קלסר תיעוד הוא אמצעי קשר עם ההורים. ההורים וגם הילדים יכולים לדפדף בו .אפשר גם לשלוח תצלומים הביתה: להכין ערכה

או קופסה של תצלומים אשר תעבור מבית לבית, וההורים יסתכלו בתצלומים עם הילדים.

- שיחה אחרי פעילות לאחר פעילות חווייתית קל יותר לילדים לדבר ולשתף. הגננות יעודדו שיחה אחרי כל -פעילות ויתעדו אותה באמצעות סרטון, הקלטת השיחה, תיעוד בכתב וכד'.

תודה לגינה - עשר מתנות לגינה

בט"ו בשבט אנו מדברים -הרבה על מה שהטבע נותן לנו. גם אנחנו יכולים להחזיר לו ולא רק על ידי שמירתו. הפעילות הזאת יכולה להתקיים בגינת הגן. אפשר לקשט אותה, ליהנות ממנה הנאה מכוונת ,לבחון אותה ולהכיר בטוב שהיא מניבה לנו. הנה כמה רעיונות שבמרכזם עומד הרעיון שהפעם אנו נותנים משהו לגינה שלנו:

- אלבום תיעוד הגינה בצילום או בציור, בתיאורים כתובים מפי הילדים, בגילויים ובהפתעות.
- שלטים הכנת שילוט קבוע לצמחים בגינה, לרבות פסוק או קטע מהמקורות היהודיים ומהספרות הישראלית. אפשר להכין שלטים בצבעי שמן על עץ עם ציפוי מגן.
- פסיפס תכנון פסיפס קבוצתי של הילדים ו/או המשפחות שיקשט קיר סמוך לגינה.
- תחנות האכלה הכנת מתקני האכלה לציפורים ומרחבי מחיה לחרקים. אפשר ליצור לונה פארק לציפורים או חדר משפחה לזוחלים, כיד הדמיון הטובה!
- פינוק לציפורים הכנת מזרקת מים או אמבט לציפורים.
- קישוט העצים באמצעות סריגת חותלות צבעוניות, אריגה או תפירה.
- מוזיקה מהטבע הכנת מוביילים לתלייה מענפי העצים, שישמיעו קולות נעימים בגינה.
- כמעט אמיתי הכנת פרחים, צמחים ובעלי חיים מחומר או מעיסת נייר והצבתם בגינה.

- אומנות מהגינה ייחוד זמן לציור טבע דומם בגינה מבעד לחלון המשקיף לגינה או בהשראתה.
- התבוננות והקשבה זמן קבוע להתבוננות, הקשבה ושיתוף ברגשות העולים מן החוויה.

הציפורים וט"ו בשבט - שבת שירה

שבת שירה היא שבת שחלה לפני ט"ו בשבט ונהוג להאכיל בה את הציפורים בפתיתי לחם או בזירעונים. שבת זו היא הזדמנות להראות את השילוב המופלא של תורה, מדרש, טבע ומצוות. שבת שירה נקראת כך משום שבשבת הזו קוראים בבתי הכנסת את שירת הים (פרשת בשלח). הפרשה מספרת על יציאת מצרים וקריעת ים סוף וגולת הכותרת שלה היא שירת הים.- שירת הודיה על היציאה מעבדות לחירות ועל הניסים שהיו בדרך.

מה הקשר של שבת שירה להאכלת הציפורים? חכמים נתנו שני הסברים למסורת הזאת. אנו מאכילים את ציפורים כדי להודות להן על שלימדו אותנו לשיר. נושא הפרשה הוא שירה והציפורים שרות מידי יום. כך הטבע מלמד אותנו על הצורך בשיר ובהודיה. הסיבה השנייה שעליה אנו מודים לציפורים היא מפני שהן עזרו למשה להנהיג את העם. התורה מספרת שבני ישראל אכלו במדבר את המן- מנה אחת לאדם בכל יום. וביום שישי, שתי מנות : אחת לשישי ואחת לשבת.

יש מדרש, המספר כי בשבת הראשונה לירידת המן אמר משה כי בשבת לא ירד מן, וביום שישי תרד כמות כפולה גם בשביל שבת. דתן ואבירם, שהתנגדו למשה, אמרו לבני ישראל שהמן ירד גם בשבת. הם פיזרו מהמן של יום שישי בשבת, וזאת כדי להפריך את דברי משה, אבל הציפורים באו עם שחר ואכלו את המן שפוזר, וכך עם ישראל ראה את מימוש נבואת משה ובטח בהנהגתו. לכן , עד היום, אנו זוכרים לטובה את הציפורים ונותנים להן אוכל בשבת שירה.

הדוכיפת, הציפור הלאומי היא ג'ינג'ית ויפה, היא נזכרת בתנ"ך, באגדות חז"ל ובספרות ילדים ויש לה כתר על הראש. זוהי הציפור הלאומית של ישראל -

הדוכיפת!

בעת התרגשות, סקרנות או חשדנות היא ותחת את הכתר שלה. לקראת האביב הזכר מתחיל לקרוא את קריאות החיזור ומשוויץ עם הכתר שלו. הדוכיפת בונה את הקן שלה בגזעי עץ חלולים, או סדקים בקירות, בעליות גג, על רעפים וצינורות. לכן אפשר לראות אותה בכל מקום. אחת האגדות מספרת כי הדוכיפת היא זו שהביאה לשלמה המלך את השמיר- תולעת קטנה שחוצבת באבן ובעזרתה נחצבו האבנים לבית המקדש.

ביאליק כתב עוד אגדה על הדוכיפת ושלמה המלך ובקישור הזה אפשר לראות את האגדה בסרטון עם דמויות מפלסטלינה.